

PROCESUL DE DESFIINȚARE A PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT STUDIU DE CAZ – JUDEȚUL BIHOR

Procesul de desființare a Partidului Social-Democrat s-a înscris ca o etapă importantă în desfășurarea programului de consolidare a puterii comuniste instalate la guvernare. În opinia școlii clujene de istorie, asimilarea prin absorbție a mișcării socialiste românești ocupă poziția a doua pe vectorul modelării societății autohtone în tiparele moscovite¹, după evenimentul semnării Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală încheiat în 4 februarie de țara noastră cu U.R.S.S. Acțiunea s-a desfășurat gradual, pe parcursul anilor 1946-1948, prin intermediul coaliției Frontului Unic Muncitoresc².

Declanșat în ianuarie 1946, la plenara C.C. al P.C.R., sub masca întăririi F.U.M., în vederea *“unității P.C.R. și P.S.D. în alegeri”*, demersul comunist și-a făcut simțite primele efecte în primăvara aceluiași an, la Congresul extraordinar din 10 martie al social-democraților. În cadrul acestui forum, facțiunea pro-comunistă din sânul conducerii P.S.D., reprezentată prin Lothar Rădăceanu și Ștefan Voitec, a reușit să deturneze cu 232 de voturi (29 contra și 60 de abțineri)³ opțiunea *“titelistă”* a independenței electorale.

În legătură cu acest *“succes”*, într-un interviu acordat cotidianului orădean *“Crișana”*, Gheorghe Gheorghiu-Dej considera că *“... fără să negăm existența unor fricțiuni, pe cale de a dispărea însă, tocmai datorită dorinței și efortului comun de a le lichida, am învățat să ne cunoaștem. Socotesc (...) că nu poate exista o altă cale pentru cele două partide frățești decât urmarea politice de strânsă colaborare și în viitor”*⁴ și, într-adevăr, fricțiunile au fost înlăturate în scurtă vreme prin eliminarea din viața politică a veritabilului lider socialist Constantin Titel Petrescu.

*

Victoria Blocului Partidelor Democratice în alegerile din 19 noiembrie 1946 a asigurat prezența P.S.D.-ului la guvernare prin intermediul celor doi socialiști pro-comuniști, Ștefan Voitec la Ministerul Educației Naționale și Lothar Rădăceanu la Ministerul Muncii și Asigurărilor Sociale alături de o serie de subsecretari de stat⁵, situație ce s-a regăsit și pe plan local. În județul Bihor, organizația social-democraților deținea în primăvara anului 1947, nu mai puțin de 69 de posturi importante în structurile administrației publice (anexa nr. 1)⁶.

Datorită poziției ocupate de partid pe eșichierul politic, conjugată cu presiunile exercitate de ministrul învățământului, în lunile următoare a fost înregistrată o avalanșă de cereri de înscriere, formulate, în special, de un mare număr de aspiranți din rândurile cadrelor didactice. Situația a fost analizată critic de către fruntașul bihorean Horia Mureșan în eseu intitulat *Un fel de oportunism ce trebuie să dispară*.

Pentru susținerea celor semnalate a fost oferit exemplul unui profesor, care *“...încă nici nu iscălise bine adeziunea către una din organizațiile politice și deja a și ținut să afirme că în toamnă va fi inspector general. Iată scopul înscrierii”*⁷.

¹ Apud Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București, 1997, p. 65.

² *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 491.

³ *Mișcarea muncitorească, socialistă, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români*, Editura Militară, București, 1983, p. 626.

⁴ *Crișana*, anul II, nr. 52/12 martie 1946, p. 1.

⁵ Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi -1859 până în zilele noastre-1995*, Editura Machiavelli, București, 1995, p. 162-163.

⁶ Arhivele Naționale-Direcția jud. Bihor, *fond Comitetul Jud. Bihor al P.S.D.*, dos. 77/1947, f. 172-175.

⁷ Idem, dosar 92/1947, f. 5-7.

Primăvara anului 1947 a înregistrat un prim val al epurărilor operate de comuniști în rândurile membrilor P.S.D., acțiune mascată de programul de măsuri economice introdus de guvern, prin care s-a urmărit slăbirea social-democrațiilor prin înlăturarea liderilor locali și a opozițiilor, utilizându-se în acest scop așa-zisele “*comprimări din serviciu*”. În Bihor, sectorul economic cel mai afectat a fost C.F.R.-ul, care constituia și fiiful organizației locale a P.S.D., după cum se poate observa în statistica următoare⁸:

Nr. crt	Compartimentul	Membrii PSD	Membrii PCR	Fără apartenență
1	Serviciul central -Secția I	25	8	-
2	Serviciul central - Stația I	12	-	2
3	Depoul Oradea	169	70	-
4	Depoul Oradea - II	39	5	45
T o t a l		245	83	47

Procesul epurărilor s-a intensificat după 24 mai, când a fost introdusă legea Oficiilor Economice, act normativ care conținea pe lângă prevederile de strictă reglementare a activităților din sfera economiei naționale și o altă gamă de măsuri, “*ca formă a controlului muncitoresc*” în sectorul particular și de stat, prin intermediul sindicatelor⁹.

Datorită dimensiunilor fenomenului și a metodelor utilizate, conducerea organizației P.S.D. din cadrul Depoului Oradea a înaintat pe 8 iulie 1947 o petiție forurilor superioare ale partidului, în care se plânge de modul necinstit în care s-a derulat procesul de “*comprimare*” a efectivilor angajaților întreprinderii: “*Din primele rezultate referitoare la comprimări prin Regionala VI CFR Oradea, constatăm că s-a lovit necruțător în membrii partidului nostru. Aceasta, pentru a ne slăbi poziția în vederea alegerilor sindicale și pentru a pune o stavilă prin intimidarea afluxului de membri CFR-ști în PSD. Se constată aceasta, prin faptul că au fost comprimați cu precădere membrii cei mai vechi din organizația noastră și mai cu seamă acei care au un rol de conducere, fie în mișcarea sindicală, fie în organizația locală*”¹⁰.

La nivelul Regionalei C.F.R. epurărilor atingeau următoarele valori:

Nr. crt	Compartimentul	Comprimați definitiv	Comprimați flotant
1	Serviciul central-Secția I	43	7
2	Depoul Oradea	461	40
3	Depoul Satu Mare	222	18
4	Depoul Jibou	83	16
5	Depoul Sighet	88	11
6	Depoul Șimleu	21	2
7	Depoul Carei	29	---
8	Secțiile II și III	7	1
T o t a l		954	95

Au fost aduse critici și modului în care au fost constituite comisiile de epurare, precum și felului în care au fost întocmite listele disponibilizaților. Este relatat faptul că “*Comisiile de comprimări au fost formate numai din membrii fideli PCR și tablourile de comprimări s-au discutat în cerc restrâns, la organizațiile județene PCR., nici Frontul Unic Muncitoresc, nici sindicatele n-au fost consultate*”.

⁸ Idem, dosar nr. 94/1947, p. 1-4. (în continuare citat prescurtat AN-DJBH)

⁹ *Colecțiune de Legi și Regulamente 1947*, <Legea nr. 189/24 mai 1947>, Editura de Stat, București, 1948, p. 419.

¹⁰ AN-DJBH, *fond Comitetul jud. Bihor al P.S.D.*, dos. 94/1947, f. 1-2.

Confruntat cu solidaritatea manifestată de colectivul muncitoresc al C.F.R. pentru apărarea cauzei colegilor epurați, P.C.R.-ul a întreprins o serie de acțiuni de intimidare, materializate prin arestarea liderilor de opinie din P.S.D. și din sindicat. Inițial a fost arestat mecanicul Benea Florian, pentru eliberarea căruia au intervenit fruntașii P.S.D., Damian Gheorghe și Nemeș Florian, dar care au fost la rândul lor arestați, sub acuzația de instigare la grevă¹¹.

Raportul comisiei de anchetă a scos în evidență starea de spirit tensionată creată de aceste evenimente, realitate care nu a influențat însă decizia comuniștilor: *“Arestarea tov. Benea Florian, mecanic în depoul Oradea, a creat tensiune în rândul personalului din această unitate. Dealtfel, solidaritatea mecanicilor este bine cunoscută. Într-o ședință de breaslă, imediat după arestare, s-au ridicat voci care au cerut reprezentanților sindicatului să intervină cu toată energia pentru eliberarea numitului”*. În urma intervenției solicitate, situația s-a agravat și mai mult datorită neinspiratei arestări a președintelui sindicatului, Gheorghe Damian, operată *“la aproximativ o săptămână după aceasta”*, cu toate că, în ceea ce-l privea, *“zvонul că va fi arestat s-a răspândit de a doua zi (...) chiar din sânul P.C.R., au venit tovarăși care l-au sfătuit să plece din localitate, căci va fi arestat”*.

Prin această demonstrație de forță, comuniștii au ținut să-i pună în gardă pe confrății social-democrați în legătură cu limitele măsurilor la care erau dispuși să recurgă în eventualitatea unor manifestări de nesupunere. După cum este punctat și în raportul citat, liderului sindical nu i s-a putut reproșa nimic, în afara faptului că și-a făcut datoria față de cei ce-l investiseră cu această calitate: *“Vestea arestării tov. Damian Gheorghe a trecut ca un fier roșu prin inimile ceferiștilor. Om dintr-o bucată, de o corectitudine exemplară, gata în orice clipă să susțină în fața oricui, cu toată fermitatea, justele revendicări ale tovarășilor care l-au ales în sindicat ca vicepreședinte, tov. Damian se bucura de o popularitate extraordinară, nu numai în rândurile ceferiștilor de la Oradea, ci în toată regionala și indiferent de partid. Este omul care n-a cerut niciodată nimic pentru el”*¹².

Cu toate că litigiul nu a fost aplanat, ci din contră, a fost în continuare alimentat prin arestarea celui alt fruntaș socialist, Nemeș Florian, *“de pe peronul gării, când se pregătea să plece la București”* și care *“În aceeași seară, (...) a adunat membrii P.S.D. din gruparea C.F.R. și a redactat o telegramă pe care a trimis-o tov. Ministru Rădăceanu”*¹³, a avut totuși darul de a sensibiliza forurile superioare ale partidului, care au intervenit pentru punerea în libertate a celor reținuți.

Pe data de 25 iulie 1947, ministrul Lothar Rădăceanu a fost prezent la Oradea, unde a prezidat ședința organizației județene a P.S.D., în cadrul căreia a analizat principalele trei probleme cu care s-a confruntat partidul în ultima vreme, mai precis arestările efectuate în rândurile social-democraților, *“comprimările din serviciu”* și alegerile sindicale, fiecare dintre acestea constituind motiv de fricțiune în relațiile cu P.C.R., atât la nivel central, cât și în teritoriu.

În ce privește problema arestărilor, ministrul a recunoscut, ce-i drept voalat, abuzul comunist, exprimându-se că este *“o chestiune foarte delicată, care nu putea fi adusă public, prin nici un mijloc, fără a prejudicia situația guvernului”*¹⁴, însă, când a fost abordat fenomenul *“comprimărilor”*, a dat dovadă de un surprinzător curaj. După ce a prezentat dimensiunile procesului de epurare la nivel național, care indicau cifra de *“2660 social-democrați, iar dintre aceștia, aproximativ 800 membri marcanți, activiști ai partidului nostru”*, Rădăceanu și-a manifestat speranța ajungerii la o înțelegere cu principalul partener de coaliție sub rezerva disponibilității comunicate *“Partidului Comunist și apoi Primului*

¹¹ Idem, dos. 92/1947, f. 17-18.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Idem, dos. 87/1947, f. 76-78.

*ministru că, dacă nu vom fi ascultați și satisfăcuți, va trebui să examinăm dacă mai putem rămâne în guvern*¹⁵.

Lothar Rădăceanu a mai revenit la Oradea pe data de 6 septembrie, când a adus cu el mesajul partidului în legătură cu pregătirea delegației care va participa la Congresul al XVIII-lea al P.S.D., programat a se desfășura în perioada 4-9 octombrie 1947, la care urmau a fi stabilite măsurile practice de realizare a Partidului Unic Muncitoresc. Până la momentul întrunirii forumului, social-democraților li se recomanda “*să încerce să ajungă la un acord cu toții comuniști, dar dacă totuși acest acord nu este posibil, ei trebuie să susțină cu fermitate, în comisie, membrii partidului nostru*”¹⁶.

Lucrările congresului s-au desfășurat cu participarea unui număr de 378 de delegați ai organizațiilor din județe, în prezența primului ministru și a nucleului conducerii P.C.R., în calitate de invitați¹⁷. Secretariatul general al partidului a transmis apoi în teritoriu Circulara 74/22 octombrie 1947, care statua noua orientare a P.S.D. în condițiile iminentei fuzionării cu P.C.R., în conținutul căreia era făcută precizarea că “*nu este vorba de o lichidare sau desființare a partidului, ci de crearea unei forme superioare de organizare a clasei muncitoare, deci de un progres, la care, noi, social-democrații trebuie să ne dăm toată contribuția*”¹⁸. Până la elaborarea normelor tehnice menite să transpună în viață hotărârea în cauză, se impunea ca “*nici o inițiativă sau atitudine izolată nu poate fi luată de organizațiile sau de membrii partidului. Mai mult ca oricând e nevoie astăzi de absoluta unitate de acțiune și disciplină în partidul nostru ....*”.

*

Anul 1948 a debutat cu ședința din 4 ianuarie a Comitetului Central al Frontului Unic Muncitoresc, care a hotărât alcătuirea unei Comisii Centrale de organizare a Congresului Partidului Unic Muncitoresc. În componența acestui organism intrau *Ana Pauker, Ștefan Voitec, I. Chișinevschi, B. Solomon, I. Rangheț, Mișa Levin, C-tin Pârvulescu, A. Manea, Al. Moghioroș și Vasile Ionescu*. Conform instrucțiunilor emise, în județe trebuiau organizate comisii similare care aveau sarcina să pregătească alegerea delegaților pentru congresul de unificare programat inițial a se desfășura în zilele de 7-8 februarie, după următoarea schemă¹⁹:

- în unitățile economice sau instituțiile cu peste 100 de membri de partid, comitetele P.U.M. trebuiau să fie formate din 9-15 membri, care își alegeau din rândul lor câte un birou alcătuit din 5-7 membri;
- următoarea etapă viza organizarea celulelor de partid la nivelul secțiilor, atelierelor și a altor compartimente;
- Comisiile mixte județene urmau să stabilească, în colaborare cu comisiile compartimentelor, numărul candidaților, cu respectarea proporției de 80% muncitori în cadrul delegațiilor, respectiv 60-70% în județele cu activitate preponderent agricolă;
- apoi în cadrul unor adunări generale erau desemnați delegații pentru congres – ei trebuiau să aibă o vechime de cel puțin un în partid și trebuiau verificați fiind excluși: foștii legionari, imrediști, salasiști, membrii grupului etnic german și sioniștii;
- până la congres, erau interzise noile primiri în P. C.R. și P.S.D.

În paralel cu instrucțiunile C.C. al P.U.M., partidul comunist a transmis organizațiilor sale de bază un alt set de instrucțiuni în legătură cu alegerea delegaților, care li se adresau în exclusivitate. Conform acestora:

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Idem, dos. 83/1947, f. 8.

¹⁷ Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, București, 1990, p. 343.

¹⁸ AN-DJBH, *fond Comitetul jud. Bihor al P.S.D.*, dos. 83/1947, f. 49.

¹⁹ Idem, *fond Comitetul jud Bihor al P.C.R.*, dos. 242/1948, f. 15.

- în zilele de 1-3 februarie 1948, în toată țara trebuiau ținute adunări ale activului P.C.R. *“pentru instalarea comitetelor județene PUM”*;
- înainte de convocarea activului, delegații din partea Comisiei Centrale urmau să organizeze ședințe cu comisiile mixte județene, în care trebuiau să fie selecționați membrii social-democrați care vor intra în comitetele județene ale P.U.M.;
- apoi se trecea la verificarea activiștilor P.S.D.;
- după constituirea comitetului județean al P.U.M., comisiile mixte urmau a fi dizolvate²⁰.

Complexitatea operațiunilor premergătoare congresului au determinat amânarea începerii acestuia și stabilirea unui nou termen pentru data de 14-15 februarie. Până atunci, odată cu consumarea momentului formării comitetelor județene P.U.M., aceste noi organisme erau investite cu îndeplinirea următoarelor sarcini:

- completarea comitetelor de plase și de sectoare cu *“un număr de tovarăși social-democrați (...) având grijă să nu intre elemente chiabure, legionare și speculante”*;
- pe 10 februarie 1948, trebuiau înaintate Comisiei Centrale evidente nominale cu componența comitetelor locale de plase și de sectoare, ai căror membri vor fi confirmați ulterior de această comisie.

În ce privește tratamentul aplicat organizațiilor social-democraților din mediul rural, sarcinile erau oarecum diferite, întrucât se urmărea excluderea acestora de la actul unificării în scopul lărgirii prezenței Frontului Plugarilor²¹:

- conducerile organizațiilor P.C.R. se vor transforma în conduceri ale P.U.M. *“urmând ca în această conducere să fie atrase cele mai bune elemente social-democrate”*;
- Comitetele județene vor organiza adunări în întreprinderi, instituții și sate în zilele de 14-15 februarie *“când va avea loc congresul”*²².

Organizare structurilor provizorii amintite a constituit un bun prilej pentru aplicarea unei noi acțiuni de epurare a membrilor P.S.D., cu precădere a celor cu funcții de conducere, așa cum cereau indicațiile transmise de la București pe 17 ianuarie (Circulara nr. 90), care prevedeau *“desemnarea în ordinea preferinței a acelor tovarăși, care vor intra eventual în alcătuirea viitoarelor comitete județene de P.U.M., întrucât, nu toți actualii membri ai comitetelor județene social-democrate vor intra în comitetele județene de P.U.M. Cei propuși nu trebuie să facă parte neapărat din actualul comitet județean PSD”*²³.

Organizația județului Bihor a fost vitregită de prezența unui număr de 13 membri marcanți, toți având poziții importante în Comitetul Executiv al partidului. Printre aceștia puteau fi întâlniți și cei doi lideri ai sindicatului C.F.R. implicați în evenimentele din anul 1947²⁴. A fost întocmită și o evidență care nominaliza 9 membri dezirabili, la selecționarea cărora era utilizat și criteriul oportunității participării lor la congresul de unificare²⁵.

După rezolvarea problemelor legate de compoziția comisiilor, s-a trecut la etapa practică de aplicare a hotărârilor C.C. al F.U.M. În cursul lunii ianuarie a fost prelucrată platforma P.U.M. în toate întreprinderile și instituțiile din județ, după care s-a trecut la organizarea alegerilor delegaților pe parcursul a 10 adunări în provincie și 102 în Oradea cu o participare de 2-4 mii de oameni.

La adunarea generală de organizare a P.U.M. județean, desfășurată în 25 ianuarie 1948, au participat 105 delegați (3 absenți motivați) și 500 de invitați. Din partea Comisiei

²⁰ Ibidem, f. 13.

²¹ Victor Frunză, *op.cit.*, p. 349.

²² AN-DJBH, *fond Comitetul jud Bihor al P.C.R.*, dos. 242/1948, f. 13.

²³ Idem, *fond Comitetul jud. Bihor al P.S.D.*, dos. 97/1948, f. 8.

²⁴ Idem, *fond Comitetul jud. Bihor al P.C.R.*, dos. 242/1948, f. 43.

²⁵ Ibidem.

Mixte Centrale de organizare a P.U.M. au fost prezenți Dr. Mihai Macavescu și Farcaș Alexandru, instructori ai C.C. Pentru realizarea unui cadru sărbătoresc, la amiază au fost mobilizați 12-13 mii de muncitori sindicaliști în fața sediului P.C.R. pentru a-și manifesta adeziunea²⁶.

Pe 2 februarie în prezența *“tovilor”* Bughici Simion și Cinghiță Emil, delegați ai Comisiei Centrale, s-a făcut instalarea Comitetului județean al P.U.M., compusă din 31 de membri, care până la 10 a instalat noile comitete de sectoare (3 sectoare+sectorul CFR) și cel 12 de plase, după ce în *“... toți tovii propuși au fost în prealabil verificați întocmindu-li-se dosare cu caracterizări care au fost transpuse C.C.”*²⁷ (anexa nr. 4).

*

Congresul de unificare s-a desfășurat în zilele de 21-23 februarie, sub președinția secretarului general al P.C.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej, care în debutul alocuțiunii sale a subliniat necesitatea înlăturării acestui deziderat, calificat ca *“stat major al clasei muncitoare”*. În continuare, a trecut la expunerea pe larg a principiilor ce se vor statua la baza organizării și funcționării Partidului Muncitoresc Român:

- Principialitatea de clasă – aceasta însemnând punerea de acord, pe tărâm ideologic a celor două partide muncitorești și eliminarea social-democrației de dreapta, capitol la care au fost rememorate dificultățile depășite în relațiile cu *“Social-democrații de dreapta, - care - fideli instrucțiunilor și sugestiilor primite din afară, urmăreau să izoleze P.S.D. de restul forțelor democratice și în primul rând de P.C.R. și să transforme P.S.D. într-un instrument al claselor posedante”*.
- Principiul unității organice – conform căruia *“Nu se putea merge pe linia creării unui partid de tip laburist, alcătuit din diferite organisme autonome și eterogene. Nu se putea înlătură o unitate formală, care să lase câmp liber existenței a tot felul de grupuri și grupulețe în interiorul partidului”*²⁸.

Liderul comunist a prezentat în continuare proiectul statutului P.M.R., inedit prin elementele novatoare introduse:

- PMR este definit *“partid de luptă revoluționară (...) detașamentul de avangardă a proletariatului a cărui menire este să se ridice deasupra intereselor de moment ale proletariatului și să ridice masele la nivelul intereselor de clasă ale proletariatului”* – cu alte cuvinte, partidul este detașat de marea masă a populației, se află în avangardă, nu reprezintă interesele acesteia ci pe cele ale ideologiei pe care o promovează; el nu-și propune să răspundă cerințelor electoratului ci să-l pregătească pe acesta pentru înțelegerea sau acceptarea măsurilor preconizate a fi aplicate;
- în statut era prevăzută interdicția primirii elementelor de origine burgheză: *“elementele aparținând claselor exploatare nu pot fi membri ai partidului”* – în acest fel P.M.R. promova exclusivismul;
- Erau prevăzute măsuri restrictive și în ce privește înscrierile în partid a elementelor proletare, era introdus *“un stagiul de candidat de 6 luni (...) trebuie verificată situația fiecăruia, trecutul lui, activitatea și devotamentul lui”*, în vederea păstrării purității P.M.R.-ului, condiții inexistente în perioada bătăliei pentru putere;
- principiul organizatoric al P.M.R. adoptat a fost centralismul democratic – *“Partidul este unitatea de voință și acțiune (...) datorită sfântă a membrului de partid este de a păstra cu strictețe disciplina de partid și să apere cu strășnicie unitatea partidului împotriva tuturor celor ce ar amenința-o (...) nici un fel de*

²⁶ Idem, dos. 241/1948, f. 1.

²⁷ Ibidem, f. 12-14.

²⁸ *Raportul politic general făcut de tovarășul Gheorghe Gheorghiu Dej la Congresul Partidului Muncitoresc Român din 21-23 februarie 1948*, București, 1948, p. 32-33.

*fracțiuni și grupulețe nu pot fi admise în partidul revoluționar al proletariatului*²⁹.

La sate, operațiunile au decurs mai dificil datorită lipsei disciplinei de partid care se manifesta pregnant aici. Cu toate că au fost încadrați 1931 de noi membri de partid, comisiile – relatează raportul - au întâmpinat *“Greutăți în această direcție sunt pentru că unii care se pretind ca membri ai fostului Partid Social Democrat nu au nici adeziune, nici carnet de membru”* și datorită comportamentului infrafracțional al unor membri. Ca atare *“... s-a început excluderea pe bazele Statutului P.M.R. a unor foști P.S.D.-iști, care sunt compromiși și cari la indicare au fost încadrați în partid”*. Sunt oferite exemplele instructorului județean Herlea Ioan, exclus din partid pentru furt în plasa Beliu și al delegatei județene, Valunga Marieta, membră și în Comitetul județean care a fost suspendată pe timpul cercetărilor, pentru nereguli financiare constatate în gestiunea încredințată³⁰.

Pe baza legitimității oferite de statutul partidului, pe întreg parcursul anilor 1948-1949 au fost operate numeroase epurări, vârful acestor acțiuni fiind atins în luna martie 1948 (înregistrările cele mai numeroase sunt datate pe 28 martie 1948 – n.n. A.Ț.)³¹:

EVIDENȚA SANCTIUNILOR APLICATE ÎN ANUL 1948

excluderi	anchete	Sanctiuni
469	46	11

COMPOZIȚIA ETNICĂ A CELOR EXCLUȘI

români	unguri
194	273

Anexa nr. 1

Evidența membrilor PSD care ocupă funcții în administrație locală³²

Nr. crt	Numele	Funcția	Studii	Data înscrierii în P.S.D.	În ce partid a mai activat
1	Vanea Dumitru	Ajutor de primar Oradea	7 clase secundare	07.01.1945	1918 PSD
2	Henning Iosif	Șeful economatului primăriei	Contabil autorizat	28.01.1945	-
3	Kuceric Ioan	Șef de birou contabil	Bacalaureat	28.12.1945	Erdélyi Magyar Párt
4	Bányai Emeric	Șef de birou percepție	Bacalaureat	09.11.1945	-
5	Fráter Iosif	Șef de birou	Bacalaureat	19.12.1945	-
6	Páris Vilhelm	Șeful contenciosului primăriei	Licențiat în drept	17.09.1946	PSD
7	Bejan Dumitru	Administratorul spitalului de stat	Licențiat al Academiei Comerciale București	28.09.1945	PSD
8	Damian Constantin	Șeful serviciului de ocrotiri sociale	Licențiat în științe economice	17.09.1945	1928 PSD
9	Leitner Carol	Subnotar	Licențiat în	26.06.1945	-

²⁹ *Ibidem*, p. 34-36.

³⁰ AN-DJBH, *fond Comitetul jud. Bihor al P.C.R.*, dosar 241/1948, f. 22-24.

³¹ *Idem*, dos. 482/1948-1949 *passim*.

³² AN-DJBH, *fond Comitetul jud. Bihor al P.S.D.*, dosar nr. 77/1947, f. 172-175, în *Tablou despre membrii noștri, cari ocupă funcțiuni din administrația de Stat*.

			drept		
10	Clonda Alexandru	Inspector la Inspecția muncii	Studii juridice	04.01.1946	PSD Râmnicu Vâlcea
11	Cimpoeru Ion	Șef de birou la Inspecția muncii	Bacalaureat și 2 ani de drept	04.04.1946	Mișcarea "Mihail Stelescu"
12	Halász Ștefan	Președintele Camerei de muncă	4 clase gimnaziale	04.09.1945	PCR
13	Dr. Mányi Francisc	Pretor la Prefectură	Studii juridice	06.05.1945	1918 PSD
14	Șichet Traian	Șef de serviciu la Prefectură	Licențiat în drept	22.07.1946	-
15	Codreanu Ioan	Secretar la Parchet	Licențiat în drept	05.09.1945	-
16	Onaca Ioan	Grefier la judecătorie	Liceu	12.08.1946	-
17	Dr. Szabó Emeric	Șef de birou	Doctorat în științe de stat	01.11.1946	-
18	Crăciun Vasile	Ajutor-comisar de poliție	Liceu	01.04.1945	PSD Arad
19	Grad Vasile	Comisar de poliție	Bacalaureat	31.10.1945	-
20	Zelovici Alexandru	Comisar de poliție	Studii de drept	08.04.1945	-
21	Judea Pavel	Agent de poliție	6 clase primare	18.12.1945	-
22	Váradi Petru	Impiegat-șef de birou	4 clase de liceu	01.08.1945	-
23	Tăbăcaru Ioan	Ajutor-comisar de poliție	Curs primar	26.07.1945	-
24	Diaconu Constantin	Comisar de poliție	4 clase de liceu	09.08.1945	-
25	Matfeev Alexandru	Agent de poliție	4 clase de liceu	07.08.1945	-
26	Pagarini Gheorghe	Comisar de poliție	Școala superioară de comerț	16.01.1947	-
27	Stanciu Enea	Secretar general CGM Centrala Superioară CFR	Academia comercială	17.08.1945	-
28	Ing. Ciupercă Nicolae	Inspector CFR	Diplomă de inginer	01.04.1945	-
29	Donca Eugen	Inspector-ajutor CFR	Bacalaureat	01.05.1945	-
30	Ghițescu Nicolae	Șef de birou control CFR	Academia comercială	18.09.1946	-
31	Negruțiu Gavril	Șef de birou tehnic CFR	Școala medie profesională	18.09.1946	-
32	Tordea Gheorghe	Șef de birou CFR	Școala superioară de comerț	01.10.1946	-
33	Zibacinschi D.	Șef control CFR	Liceu	09.10.1946	-
34	Drăghici Mihai	Șef de birou CFR	Licențiat în drept	25.09.1946	-
35	Slătineanu Alexandru	Șef control CFR	Academia comercială	23.05.1946	-
36	Oreste Ștefan	Șef de birou CFR	Academia comercială	23.05.1946	-

37	Eredian Gheorghe	Șef de birou CFR	Liceu	15.06.1946	-
38	Filipescu Mihail	Conducătorul inspecției CFR	Academia de drept	13.03.1945	-
39	Cioba Ignațiu	Inspector CFR	Bacalaureat	07.04.1945	-
40	Ciupercă M.Radu	Șef de birou CFR	Academia comercială	05.09.1945	-
41	Ing. Luchian Octavian	Subdirector CFR	Politehnica	01.09.1946	-
42	Mariaș Anton	Șef de birou CFR	Bacalaureat	Oct. 1946	-
43	Chiriban Mihail	Ajutor-șef de gară	Școala comercială superioară	Oct. 1946	PSD Jibou
44	Dr. Gorgan Vasile	Inspector șef PTT	Licențiat în drept	01.04.1945	-
45	Bitang Alexandru	Inspector PTT	Școala superioară de comerț	22.05.1945	-
46	Jana Alexandru	Șef de gară	4 clase de liceu	25.09.1946	Crescut în spirit socialist
47	Durgheu Teodor	Primprețor - Tileagd	Licențiat în drept	1946	-
48	Benier Ștefan	Subnotar - Aleșd	Școala comercială superioară	30.06.1946	-
49	Balog Alexandru	Notar - Beiuș	-	?	-
50	Spătaru Eugen	Notar - Drăgănești	-	17.08.1946	-
51	Opriș Iosif	Notar - Finiș	8 clase de liceu	17.08.1946	-
52	Oprea Aurel	Notar - Beiușele	-	?	-
53	Balogh Ladislau	Notar - Buduslău	-	?	-
54	Pop Vasile	Notar - Cadea	-	?	-
55	Bordaș Ladislau	Primnotar - Salonta	-	?	-
56	Cosma Gavril	Notar - Bălaia	4 clase secundare	02.09.1946	-
57	Bradea Paul	Notar - Sărând	-	?	-
58	Todinca Ioan	Subnotar - Tăut	-	?	-
59	Coș Nicolae	Notar principal - Homorog	-	?	-
60	Mocan Eugen	Șef serviciu finanțe PTT	-	01.04.1945	-
61	Nițulescu Alexandru	Diriginte PTT	4 clase secundare	15.07.1946	-
62	Nicu Anghel	Inspector general școlar	-	?	-
63	Dr. Hălmăgianu Petru	Avocatul statului	Doctorat în drept	Sept. 1946	-
64	Osiac Gheorghe	Avocat CFR	Licențiat în drept	?	-
65	Neagu Cristea	Inspector școlar județean	-	?	-

66	Berinde Iuliu	Inspector școlar pt. sudul județului – Beiuș	-	?	-
67	Tuduc Ioan	Controlor superior PTT	Liceu	26.08.1945	-
68	Crișan Mihail	Ajutor-comisar de poliție	-	12.06.1946	-
69	Văleanu Dumitru	Comisar de poliție	Bacalaureat	01.08.1945	-

Anexa nr. 2

Evidența social-democraților necooptați în forurile PUM, întocmită la 17 ianuarie 1948 de către secția de cadre a județenei PCR Bihor³³:

Nr crt	Numele	Caracterizare
1	Nemeș Florian	Secretar și membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Nu propunem la nici o muncă pentru că a fost legionar și a avut legături cu maniștii. Aderent al lui Titel Petrescu.
2	Borbély Iuliu	Responsabil cu propaganda și membru în Executivul PSD. Nu propunem, pentru că a fost de nenumărate ori spărgător de grevă și trădător.
3	Doroftai Adrian	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Nu propunem, pentru că este un reacționar, a ținut legătură strânsă cu maniștii.
4	Kendi (Kohn) Ștefan	Deputat parlamentar din partea PSD-ului. Nu propunem pentru nimica, pentru că a fost și este un dușman al clasei muncitoare, fost spărgător de grevă, fost agent al siguranței și al fabricanților.
5	Gazdag Coloman	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Nu propunem, pentru că este oportunist, spărgător de grevă și dușman al Sovietelor.
6	Sântimbreanu Cornel	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Nu propunem, pentru că este un om imoral, oportunist, afemeiat și afacerist fără scrupule.
7	Dr. Pisztiner Avram	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Nu propunem, pentru că este un burghez de clasa I, oportunist, individualist, sionist, manierat.
8	Silaghi Gheorghe	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Fără nici o manifestare politică, inactiv, necorespunzător.
9	Crișan Gheorghe	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Pasiv, nehotărât, n-are simpatie, necorespunzător.
10	Popa Alexandru	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Inactiv, oportunist, trecut obscur, necorespunzător.
11	Juhász Carol	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Este șovinist, dușman al PCR.
12	Szupkai Nicolae	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Viața particulară imorală, bețiv, cartofor.
13	Damian Constantin	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Dușman al regimului actual.

Anexa nr. 3

Listă cu social-democrații propuși pentru a îndeplini funcții în cadrul PUM:

Nr crt	Numele	Caracterizare
1	Stanciu Enea	Secretar General al PSD-ului, organizația județeană Bihor. Este ales în comisia mixtă județeană a PUM-ului, totodată, delegat județean. La

³³ AN-DJBH, fond *Comitetul jud. Bihor al P.C.R.*, dosar nr. 242/1948, f. 43.

		congres nu propunem.
2	Mille Victor	Secretar al organizației județene PSD Bihor. Este ales ca delegat județean. La congres nu propunem.
3	Nagy Adalbert	Secretar organizatoric al PSD-ului, județul Bihor. Membru în comisia mixtă județeană a PUM-ului. Este ales ca delegat județean. Propunem ca delegat la congres.
4	Neagu Cristea	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Este ales ca delegat județean. La congres nu propunem.
5	Vanea Dumitru	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Membru în comisia mixtă județeană a PUM-ului. Delegat județean.
6	Valunga Marieta	Membră în Comitetul Executiv al PSD-ului. Este aleasă ca delegat județean. Propunem ca delegat la congres.
7	Drăghici Gheorghe	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Este ales ca delegat județean. La congres nu propunem.
8	Barany Emeric	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Este ales ca delegat județean. Propunem pentru cooptarea la Sectorul I Oradea.
9	Andrási Iuliu	Membru în Comitetul Executiv al PSD-ului. Este ales ca delegat județean. La congres nu propunem.

Anexa nr. 4**COMPOZIȚIA COMITETULUI JUDEȚEAN BIHOR AL P.M.R.³⁴**

Nr crt	Numele	Etatea	Anul înscrierii în PCR	Profesia	Funcția	Școli politice urmate
1	Ilie Jean	42	1944	Mecanic	Secretar	-
2	Szilágyi Francisc	34	1945	Zidar	Secretar adj.	Universitate maghiară
3	Czibulak Gavril	24	1945	Zidar	Secretar adj.	Ștefan Gheorghiu
4	Vâlcea Dumitru	30	1945	Lăcătuș CFR	Responsabil-organizatoric	Școala medie județeană
5	Kiss Vasile	29	1945	Necalificat	Responsabil-cadre	Școala de cadre
6	Moș Traian	31	1946	Funcționar	Responsabil-propagandă	Școala Constanța
7	Marițan Ioan	29	1945	Fotograf	Responsabil-administrativ	Școala Constanța
8	Lukács Vasile	34	1945	Picher CFR	Responsabil-sindicate	Fără școală
9	Mariaș Irina	31	1945	Rictuitor	Responsabil-UFDR	Fără școală
10	Turcu Ioan	41	1945	Plugar	Responsabil-tărănesc	Fără școală
11	Szász Andrei	34	1946	Lăcătuș CFR	Membru	Fără școală
12	Rața Iosif	48	1945	Lăcătuș CFR	Membru	Fără școală
13	Vanțiu Ioan	37	1945	Lăcătuș	Membru	Fără școală
14	Groza Ioan	39	1947	Lăcătuș	Membru	Fără școală
15	Balogh Dumitru	46	1945	Cizmar	Membru	Fără școală
16	Bölcsi Alexandru	39	1945	Pantofar	Membru	Fără școală

³⁴ AN-DJBH, fond *Comitetul jud. Bihor al P.C.R.*, dosar nr. 242/1948-1949, f. 48.

17	Bárány Emeric	35	1945	Tipograf	Membru	Fără școală
18	Balázs Meana	37	1945	Muncitoare	Membru	Școala medie județeană
19	Baritec Ioan	25	1945	Brutar	Membru	Fără școală
20	Litvin Florian	23	1946	Lăcătuș CFR	Membru	Școala UTM București
21	Balaj Andrei	30	1945	Strungar	Membru	Fără școală
22	Muscă Elisabeta	23	1946	Calfă-comerț	Membru	Școala medie județeană
23	Waldmann Ladislau	40	1934	Avocat	Membru	Fără școală
24	Baru Ioan	37	1945	Mecanic CFR	Membru	Fără școală
25	Weissmann Alexandru	31	1946	Muncitor	Membru	Fără școală
26	Baros Ioan	48	1945	Pantofar	Membru	Fără școală
27	Debelka Emeric	43	1945	Lăcătuș CFR	Membru	Fără școală
28	Jakabovics Arnold	47	1932	Lăcătuș	Membru	Fără școală
29	Molnar Ana	37	1948	Rictuitor	Membru	Fără școală
30	Bonațiu Florian	?	?	Lăcătuș	Membru	Universitate

MELANIA ȚĂRĂU
Universitatea Oradea

DER AUFLÖSUNGSPROZESS DER SOZIAL-DEMOKRATISCHEN PARTEI IM KREIS BIHOR

ZUSAMMENFASSUNG

Vorliegender Aufsatz schildert die Geschichte der Zweigstelle Bihor der Sozialdemokratischen Partei (P.S.D.) kurz vor ihrer Abschaffung. Nach den gefälschten Wahlen im Jahre 1946 durch die Kommunistische Partei, die die Führung der Regierungskoalition innehatte, wurden einige Massnahmen zur Beseitigung der Führung der Sozialisten getroffen.

Diese politische Krise nahm dramatische zu, als die Kommunisten massiv Druck ausübten, um die einzige führende Partei zu werden.